

Kétszínűség és sokszínűség

KORMOS JÓZSEF

*„Nem vagy olyan jó, mint a legjobbak.
Nem vagy olyan rossz, mint a legrosszabb.”*

A szerző a PPKE BTK Pedagógiai Intézetének docense.

¹A téma rövid kifejtésénél a saját tapasztalataimra és egyetemi – főként filozófia tanár szakos – hallgatókkal folytatott beszélgetésekre „támaszkodtam”.

Vajon lehet-e beszélni az előző generációk és a mai fiatal korosztály esetében más világlátásról-világnézetéről, más értékrendről?¹ Lehet-e megfogalmazni olyan kijelentéseket, hogy valamelyik korosztály jobb vagy rosszabb, mint a másik? Amennyiben megfogalmazhatóak ilyen kijelentések, akkor azok mire vonatkozhatnak és mennyire lehetnek jogosultak? Amennyiben a kérdést antropológiai szempontból nézzük, nem beszélhetünk jelentős változásról. Az antropológia olyan releváns jegyeket fogalmaz meg az emberről (testi, szellemi, lelki komponenseket), amelyeknél nem állapítható meg jelentős változás sem térben (a Föld különböző területein), sem időben (a különböző korokban). Harminc-negyven év távlatában nem mutatható ki lényeges változás az ember meghatározó jegyeinek vizsgálatánál. Nem történhetett módosulás az ember biológiai felépítésében, szellemi, lelki tevékenységében. A testhez kötődő cselekvések (mozgás, táplálkozás, létfenntartás, szaporodás stb.), a szellemi tevékenységek (a gondolkodásmód, a formális logika „követése”, a megismerés, a tanulás stb.), vagy a lelki-érzelmi megnyilvánulások (az öröm, a düh, a vágy, a szeretet stb.) aligha változtak meg ennyi idő alatt. Történeti szempontból nézve sem lehet óriási a változás egy ilyen időszak alatt. A történelem léptékével mérve ennyi idő alatt nem történhet lényegi módosulás a társadalmi, politikai, gazdasági életben. A történész szemével nézve nem biztos, hogy látható olyan jelentős történelmi esemény, amely megváltoztatná az ifjúságot, annak világlátását és értékrendjét. Harminc-negyven év kevés ilyen jellegű változások előidézéséhez. A II. világháború utáni helyzet kisebb-nagyobb változások ellenére őriz egy fajta status quo-t. Nyilvánvaló, hogy a 90-es évektől a szocialista ideológia által érintett térségben történt változás a politikai és a gazdasági élet területén. Azonban nem tudni, történelmi szempontból mennyire jelent majd nagy változást a Szovjetunió által fenntartott kommunista-szocialista rendszer felbomlása a társadalmi, politikai, gazdasági életben. Ezen két szempont ellenére a mindennapi emberi tevékenységek, cselekedetek, kapcsolatok során tapasztalható változás. Nem mondható, hogy minden ugyanúgy van. Mi változott, mi változhatott?

**Tapasztalható
változások**

Nyilvánvalóan változott az ipari-technikai háttér, ez az a változás, amely szembeötlő és nagyléptékű. Ebből következően változott az információ minősége és mennyisége, az életmód bizonyos terü-

letei (szabadidő-eltöltés, szórakozás, pihenés...), a testi-lelki egészséghez való hozzáállás, a generációk közti viszony, a különböző kultúrák kapcsolata stb. Ezek a változások a világlátásban-világnézetben és az értékrendben hozhattak fordulatot. Vagyis kissé tudományosan fogalmazva, az újabb generáció filozófiai és etikai gondolkodásában. Ezen filozófiai és etikai fordulatok feltérképezése, kimutatása minden bizonnyal alapos kutatást igényel, a szükséges háttértudományok és tudományos eszközök felhasználásával (szociológia, pszichológia, kérdőívek, esettanulmányok...).

Korszakolás

Van-e olyan esemény, időpont, és van-e olyan értékhez való viszonyulás, amely alapot adhatna egyfajta generációk közti változás-váltás kimutatására? Az 1990-es rendszerváltás adódhat egy ilyen időpontnak. A Kádár-korszak (amely felosztható 1979-ig a kádári konszolidáció és 1989-ig a kádári válság szakaszaira) és vele szemben a rendszerváltás utáni korszak (amely felosztható 1996-ig a transzformációs válság és azután a posztszocialista szakaszra)² lehet olyan ellentétes „világ”, amelyek közt feltárható valamiféle változás, váltás. Előtte és utána a fiatal korosztály filozófiai és etikai gondolkodásmódja közt felmutatható elsöre talán lényegesnek tűnő ellentét. Ennek az ellentétnek a reprezentálására alkalmasnak tűnik a kétszínűség-sokszínűség fogalom-pár. A kétszínűségnek itt kiemelten a sokszínűség ellentétéként meglévő jelentése értendő, vagyis úgy, hogy valami kétféle, két különböző jelleggel bír, nem pedig többféle, több különböző jelleggel bíró. A kétszínűségnek van egy alakoskodó jelentése is, amely itt nem szerepel kimondottan, de természetesen a szó ezen konnotációjának is lehet szerepe ebben az összefüggésben. A kétszínűség itt inkább a sokszínűség leszűkítéseként értendő.

²A korszakokhoz lásd Róbert Péter – Valuch Tibor: *Generációk a történelemben és a társadalomban*. Politikatudományi Szemle, 2013. 4. 116–139. http://www.polituzsazemle.hu/szamok/2013_4szam/robert_valuch.pdf (2014.04.22.)

A Kádár-korszak fiatalságának kiemelt viszonyítási pontja

A Kádár-korszak fiatalságának volt egy kiemelt viszonyítási pontja, amelyhez képest volt majdnem minden kétféle, vagyis kétszínű.³ A környező világ alapvető értelmezésében és értékelésében meghatározó szempont volt az, hogy az ország gyakorlatilag orosz katonai megszállás alatt állt és ezt a megszállást kiszolgálta — néha kijátszotta — egy párt és a hozzá tartozó egyéb szervezetek (Szakszervezet, KISZ, Munkásőrség). A világ kétfélének látszott. Volt egy világ, amelyik ennek a katonai megszállásnak és az azt kiszolgáló szervezeteknek akart „megfelelni” a maga eljárásaival, rituáléival, ez mintegy a politikai rendszer világa volt. És volt egy másik világ, amely persze nem volt homogén (sőt elég sokféle volt kulturális, vallási, életmódbeli értelemben), de abban egyféle volt, hogy az előző világtól elzárkózott, szembeszállt vele, vagy legalábbis nem akart abban látványosan részt venni, ez volt mintegy a rendszerellenes világ. A világnézet és az etikai értékelés szempontjából döntő volt, hogy valaki a politikai rendszerhez tartozott akár formális, akár tevékeny módon (szülői háttér, aktív KISZ-tagság, funkciók betöltése...), vagy pedig rendszerellenes volt akár formális, akár tevékeny módon (szülői háttér, passzív KISZ-tagság, vallási kötődés...). Az etikai értékelésnél nagymértékben „rontott” valaki megítélésénél, ha a rendszerhez tartozott. Ez egyben azt

³Meg kell jegyezni, hogy ez a kategorizálás a kor teljes vizsgálatánál nem lehet kielégítő, nyilván egy árnyaltabb, sokoldalúbb felosztás szükséges. Azonban a mai korral való összevetés esetén a kontraszt kiemelése miatt szükséges lehet egy ilyen kategorizálás.

is jelentette, hogy az illető már valamilyen mértékben képmutató, gerinctelen, megalkuvó, alattomos. Amennyiben rendszerellenes volt valaki, már önmagában ettől pozitív minősítést kapott, és bizonyos mértékben őszinte, egyenes, bátor, igaz lett. Természetesen ezek az értékelések nem jelentettek teljes azonosulást vagy teljes elhatárolódást a kétféle „csoport” tagjai közt. Sok tevékenység esetén (buli, koncert, hobby...) együttlevés, együttműködés valósult meg. Ezekben az esetekben érvényes lehetett a kétszínűségnek a fent említett alakoskodó (aki szemtől szemben mást mutat, mint egyébként) konnotációja. Demonstratív lehet ebből a szempontból a kor egyik tipikus filozófiai jellegű tantárgya, amely kapcsolódhatott ehhez a kérdéskörhöz: *A világnézetünk alapjai*. A tárgy tanítása során az egysíkú kötelező témakörök (például A tudományos természetszemlélet; A természet általános törvényei; A dialektikus materializmus természetfelfogása; A dialektikus materialista társadalomfölfogás alapjai; A felépítmény legfontosabb eszméi; Világnézet és erkölcs; A marxista-leninista világnézet; A vallás megszűnésének útjai; Az erkölcs lényege és osztályjellege; A szocialista erkölcs)⁴ semmiféle aktualitással nem rendelkeztek a mindennapi élet szempontjából. A filozófiatörténeti részletek (görög materialisták, a felvilágosodás materialistái, Marx, Engels, Lenin) egyoldalúak és szintén értelmezhetetlenek és érdektelenek voltak. Akiknek néhány ismert szövegrészlete érdeklődést váltott ki a fiatalokból (Kierkegaard, Schopenhauer, Nietzsche), azokat a hivatalos álláspont dekadensnek minősítette, más források (régí kiadványok, félműveltek „pletykái”) pedig leginkább zavaros, titokzatos és ezért vonzó képet adtak róluk. A tárgy tökéletesen alkalmas volt a kétszínűség megismertetésére és megtanítására. Az általa bemutatott világnézeti, értékelméleti elemek olyan mértékben életidegenek és a valósággal ellentétesnek tünnek, hogy még a valóság karikatúrájaként sem voltak értelmezhetőek.⁵

⁴Lásd Zrinszky László (szerk.): *Kézikönyv a világnézetünk alapjai tantárgy tanításához*. Tankönyvkiadó, Budapest, 1974.

⁵Most végigolvasva a tematikát, talán érthető, hogy az e tárgyat tanuló generáció miért viseltetik ilyen nagy ellenszenvvel és/vagy érdektelenséggel a filozófia iránt, megmaradva abban a tudatban, hogy ez lenne a filozófia.

Kettős politikai szocializáció és kétszínűség

A kettős politikai szocializáció is a kétszínűség megtanulását jelentette. Egyrészt pont az említett világnézetünk alapjai tárgy és a mellette meglévő ideológiai indíttatású programok, ünnepek közvetítették az egyik „színt”, mely szerint a szocializmusban a társadalmi igazságosság és az egyenlőség érvényesül. Ennek az érvényesülésnek megvannak a formái, szervezetei, módjai, amelyeket a párt fenntart és biztosít. „A felnövekvő nemzedékek az intézményes szocializációban megtanulták azokat a normákat, eszméket és viselkedési mintákat, amelyeket a hatalom elvárt tőlük, és azokat a sajátos politikai rituálékat is, amelyeket a nyilvános és formális politikai helyzetekben követni kellett. A szocializáló intézmények által kultivált értékek azonban sokkal inkább egy politikai fikcióra vonatkoztak, mint a tényleges társadalmi gyakorlatra.”⁶ A mindennapi életben azonban a másik „szín” jelent meg, mégpedig az, hogy „a hirdetett társadalmi egyenlőség és társadalmi igazságosság nem érvényesül, hogy az érdekérvényesítés leghatékonyabb módjai informálisak, hogy a mindennapi élet nem olyan, mint amilyenek a

⁶Szabó Ildikó – Falus Katalin: *Politikai szocializáció közép-európai módra és a magyar sajátosságok*. Magyar Pedagógia, 2000. 4. 384.

⁷Uo. 384. tankönyvek rajzolják stb.”⁷ A gyakorlat azt mutatta, hogy nincs társadalmi igazságosság és egyenlőség, hanem inkább egyéni érvényesülés, taktikázás, megalkuvás, képmutatás a jellemző. Ez a kettős szocializáció káros hatásai mellett pozitív következményekkel is járt. „A kettős politikai szocializációhoz hozzátartozott egyfajta politikai cinizmus, ugyanakkor ez a politikai túlélés ésszerű technikája is

⁸Uo. volt, amelynek szerepe volt a rendszerváltásban is.”⁸ Amennyiben az enkulturáció folyamatát és sajátosságait figyeljük meg, ott is a kettőség jegyei jelennek meg. Az enkulturáció olyan tanulási folyamatként értelmezhető, amely révén az ember bevezetődik az adott kultúrába. Ennek megvannak a sajátos intézményei „Az enkulturációhoz sorolhatók azok a speciális szervezetek, intézmények is — például a család, az iskola stb. —, amelyek a fiatal generációkat bevezetik a kultúra speciális területeibe, és amelyben speciális tartalmaik megtanulására kötelezik őket. Az enkulturáció folyamatai mélyen belenyúlnak a mindennapok világába. Ezáltal az enkulturáció megvalósulhat például az iskolák különböző tanítási óráin, az egyes tantárgyak, mint irodalom, matematika vagy vallás oktatása során, amelyek ezáltal maguk is hozzájárulnak a társadalom reprodukciójához.”⁹ Ezen intézmények közül az iskola milyen módon végezhetette a kultúrába való bevezetést, hogy járult hozzá a társadalmi reprodukcióhoz? Az enkulturáció az iskolában mintegy hatványozottan a kétszínűség kultúrájába való bevezetést jelentette. Maga a kultúra, amelybe a bevezetés megtörtént, egy képmutató, kétszínű kultúra volt, valamint maga a bevezetésnek a módja is ilyen volt.

⁹Friedrich W. Kron:
Pedagógia. (Ford.
Horváth Ágnes et al.)
Osiris Kiadó, Budapest,
2003, 77.

A „poszt-szocialista” kor fiatalsága és a sokszínűség

Mennyiben lehet helytálló az előzőekhez viszonyítva a mai „poszt-szocialista” kor fiatalságára a sokszínűség kifejezés használata? A mai fiatal korosztály filozófiai és etikai gondolkodásmódjára, úgy tűnik, inkább jellemző a sokszínűség (sokféle, több különböző jelleggel bíró). Politikai értelemben nincs olyan igazodási pont, amely valamilyen határozottabb állásfoglalást indukálna. A középiskolás korosztály esetében a jobboldaliság vagy a baloldaliság, az Európai Unióról való politikai állásfoglalás még nem annyira meghatározó. Nem is tapasztalják élesen másmilyennek az egyes politikai állásfoglalásokat. Az egyes politikai elköteleződést nem tartják mindjárt világnézeti vagy etikai szempontból értékelendőnek. Elfogadóbbak a különböző, akár szélsőséges politikai álláspontokkal kapcsolatban. Szintén demonstratív lehet ebből a szempontból a kor egyik tipikus filozófiai jellegű tantárgya, amely kapcsolódhatott ehhez a kérdéskörhöz: *Bevezetés a filozófiába*. A tárgy tanítása során a kötelező témakörök (A létre vonatkozó kérdés; A test-lélek probléma; Megismerhetőség, igazság, bizonyosság; Az én problémája; A végesség emberi problémája; Az érték problémája: a jó és a szép; A szabadság kérdése; A környezet- és bioetika problémái; Globalizáció és társadalom)¹⁰ érdekesekek és a sokféleséget mutatják be. Szerepelnek elvont, elvi témák ugyanúgy, mint a mindennapi gondolkodást foglalkoztató konkrét és aktuális kérdések. A filozófiatörténeti részletek (Antik görög filozó-

¹⁰Lásd Áron László –
Jócsák Mária – Kalmár
Zoltán – Kerner Anna:
*Filozófia közép-
iskolásoknak.* Áron Kiadó,
Budapest, 2007.

fia, preszókratikusok, Szókratész, Platón, Arisztotelész, késő antik; Középkori filozófia, Szent Ágoston, Aquinói Szent Tamás; Kora új-kori filozófia, Descartes; Felvilágosodás, Kant; Életfilozófiák a 19. és 20. században, Nietzsche, Heidegger; Pozitívizmus, logikai pozitívizmus, analitikus filozófia, Wittgenstein)¹¹ sokoldalúan szinte minden lényeges kort és azt képviselő filozófust bemutatnak. A filozófia olyan sokszínűsége kerül itt bemutatásra, amely valamilyen rendezőelv nélkül már inkább a bizonytalanságot erősíti. A filozófiai témák és a filozófus szerzők sokasága erősítheti azt a gondolatot, hogy sokféle vélemény lehetséges mindenről, de a témák tanítására fordított idő rövidsége és a didaktikai módszerek kidolgozatlansága miatt az a „benyomás” is megmarad, hogy az egész áttekinthetetlen, érthetetlen, nem fontos, nem kell vele kapcsolatban állást foglalni. Nagyon érdekes, hogy a 12. évfolyamon még itt-ott meglévő filozófia órákon mennyire elfogadhatónak tartják bizonyos filozófusok, gondolkodók véleményét. Néhány példa ezek közül:

¹¹Uo.

Példák a filozófiaoktatásból

¹²Prótagorász B1. In
Steiger Kornél (szerk.):
Bevezetés a filozófiába.
Szöveggyűjtemény.
Holnap Kiadó, Budapest,
1992, 32.

¹³Immanuel Kant:
A tiszta ész kritikája.
(Ford. Kis János.)
Atlantisz Kiadó,
Budapest, 2004, 32.

¹⁴Nemesszeghy Ervin:
Tudomány, hit, bölcselet.
Korda Kiadó, Kecskemét,
1995, 30.

¹⁵Stuart Clark: Nagy
kérdések. Világegyetem.
(Ford. Sósokthy György.)
Geographia Kiadó,
Budapest, 2011, 192.

Relativizmus

— Prótagorász homomensura tétele: *„Minden dolognak mértéke az ember; a létezőknek, hogy léteznek, a nem létezőknek, hogy nem léteznek”*,¹² mely szerint minden mértéke az ember, vagyis minden csak az emberhez viszonyítva állapítható meg, nem lehet abszolút kategóriákban gondolkodni.

— Kant „kopernikuszi fordulata”: *„Mostanáig feltételezték, hogy ismereteinknek mindig tárgyakhoz kell igazodniuk (...). Próbáljuk hát meg egyszer, nem jutunk-e messzebbre (...) ha feltesszük, hogy a tárgyaknak kell ismereteinkhez igazodniuk (...) a tárgy (mint érzékek objektuma) igazodik szemléletalkotó képességünk tulajdonságaihoz...”*,¹³ mely szerint nem úgy ismerjük meg a dolgokat, eseményeket, ahogy vannak, hanem úgy, ahogy nekünk a meglévő szemléleti formáink miatt megjelenek (látszanak). Vagyis kijelentéseink tulajdonképpen a dologról alkotott véleményeinket tartalmazzák, nem pedig a dologra vonatkozó igazságot.

— Einstein relativitáselmélete: *„nincs abszolút tér és idő; nincsen abszolút nyugvó mozgásrendszer (úgynevezett inercia rendszer, amihez viszonyítani tudnánk a testek mozgását). A testek mozgása egymáshoz viszonyítva teljesen relatív (viszonylagos)”*,¹⁴ valamint Heisenberg határozatlansági/bizonytalanság elve: *„a fizikai tulajdonságok bizonyos párijai, például az idő és az energia, a helyzet és az impulzus elválaszthatatlanul összekapcsolódnak, és minél pontosabban mérjük az egyiket, annál kevésbé lesz pontos a másikra vonatkozó mérésünk”*.¹⁵ Ezek bonyolultságából annyit mindenképpen értenek, hogy az egyébként addig korrektnek tartott fizikai kategóriák (tér, idő, tömeg, energia, sebesség stb.) esetében sem mondhatunk abszolút érvényességgel bíró állításokat.

A fenti példák a kategorizálás elkerülését, vagy legalábbis csak bizonyos fenntartásokkal való elfogadását „javasolják”. A megismerés, az elméletalkotás, vagyis a tudományos tevékenység során nem lehet teljes érvényességgel bíró, minden értelemben igaz állításokat létrehozni. Amennyiben pedig a tudomány sem képes ér-

vényes és igaz kijelentéseket tenni, akkor erre a mindennapi élet területén sincs lehetőség. A mindennapi életet meghatározó értelmezések, értékek, elvek csak az adott emberhez viszonyítva fogalmazhatóak meg, azok legfeljebb csak valaki számára igaz és fontos vélekedések, vélemények, vagyis viszonylagosak, meghatározhatatlanok, bizonytalanok. A posztszocialista korszak fiataljai a művészeti, esztétikai ítéletek megfogalmazásánál is fontosnak tartják, hogy nincs abszolút értelemben vett szép, fenséges, izléses, hanem ezek az esztétikai kategóriák is mindenki számára mást és mást tartalmaznak. Még a Kádár-korszak politikai eseményeihez is evvel a relativizmussal viszonyulnak. Nem tartják eleve elfogadhatatlannak, etikátlannak, negatívnak egy rendszerhű személy cselekedeteit, vagy elfogadhatónak, etikusnak, pozitívnak egy rendszerellenes személy megnyilvánulásait. Nincsenek sem áruelők, sem hősök. Úgy értelmezik, hogy ezek az akkori helyzetre adott praktikus, a szituációnak megfelelő „válaszok” voltak. Ahogy szerintük ma is praktikusnak a helyzethez viszonyítva kell cselekedni. Meghagyva a sokféleség, sokszínűség lehetőségét, nem pedig előre kategóriákat gyártani a jövőbeli cselekedetekhez. A korosztály esetében a szocializáció sem kettős, inkább sokféle. Az oktatási rendszer nem diktál egyfajta társadalmi értékrendszert, hanem a globalizáció és a multikulturalizmus közvetítésével a sokszínűség felé „irányít”.¹⁶ A mindennapi életben is az érvényesülés, érdekérvényesítés sokféleségével találkozunk, akár a politikai életben, akár a gazdasági életben vagy a munka világában (politikai pártok, gazdasági tevékenységek sokasága, külföldi munkavállalás...).

¹⁶Érdekes lesz majd a szocializáció és az enkulturáció szempontjából néhány év múlva megvizsgálni az *Erkölcstan* tantárgy hatását.

Az enkulturáció sajátosságai

A szocializációval kapcsolatos megállapítások az enkulturációra is igazak. Az iskola nem akar egyféle kultúrába bevezetni, inkább a sokféleséget és annak elfogadását hangsúlyozza. Az Európai Unió oktatási elképzeléseiben is fontos szerepe van az ezt megerősítő irányelveknek: társadalmi mobilitás, társadalmi kohézió, globalizáció, az oktatásban az európai dimenzió erősítése, a nyelvtanulás előmozdítása, a közös kulturális háttér megőrzése és megújítása, az egyenlőség, a tolerancia és a tisztelet elsajátítása, figyelembe véve a növekvő társadalmi és kulturális sokféleséget stb.¹⁷ Az iskola ezen elvek figyelembevételével akar hozzájárulni a társadalmi reprodukcióhoz. Tehát a posztszocialista kor fiatalságát többféle tényező „tereli” afelé, hogy a sokféleséget elfogadják, tolerálják, vagyis ne kétféle kategóriába sorolják az embereket, az eseményeket. Ezért ők azt gondolják, hogy a mindennapi helyzetekben sem kell kategorikus döntéseket hozni. Úgy kell dönteni, alakítani az eseményeket, hogy minél több dolog „beleférjen”. A fenti tapasztalatokból természetesen nem lehet azt a következtetést levonni, hogy világnézeti, etikai szempontból valamelyik korosztály jobb vagy rosszabb. A Kádár-korszak fiatalsága talán határozottabban hozott ítéletet a „két szín” alapján. Ugyanakkor a kétféle „szín” leszűkített lehetősége azt is maga után vonta, hogy ha valaki nem akart,

¹⁷Lásd az Európai Parlament és Tanács ajánlása (2006. december 18.) az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges kulcskompetenciákról (2006/962/EK). (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2006:394:0010:0018:hu:PDF> (2014.05.18.))

A két korszak fiatalsága

vagy nem tudott kategorikusan állást foglalni, vagy ezek szerint cselekedni, akkor a két lehetőség választása miatt bizonyos értelemben kétszínűnek (alajoskodónak) is kellett lennie.

A posztoszocialista kor fiatalsága határozatlanabb olyan szempontból, hogy nem akar, vagy nem tud feltétlen kategóriákban — főleg nem csak két kategóriában — gondolkodni és ezek alapján cselekedni. Rugalmasabb, toleránsabb, vagyis sokszínűbb. Ugyanakkor ezen sokszínűség mögött a választás nehézségétől, kényelmetlenségétől való menekülés is megfigyelhető. A fenti megállapítások olyan meglévő jegyekre hívják fel a figyelmet, amelyeket érdemes lenne behatóbban megvizsgálni. Azonban az is lehetséges, hogy még sincs jelentős eltérés a két korszak fiatalsága közt. Ahogy a kategorizálásban némi bátorság, illetve a kétszínű alakoskodásban némi gyávaság figyelhető meg, ugyanígy a sokszínűség elfogadásában némi bátorság, illetve a menekülésben némi gyávaság van jelen. Talán azt is lehetne mondani — kicsit átalakítva a két korszakhoz kapcsolódó Európa Kiadó együttes számának az írásom elején szereplő szövegét¹⁸ — nem voltunk/vagyunk olyan jók, mint a legjobbak, és nem voltunk/vagyunk olyan rosszak, mint a legrosszabbak.

¹⁸Európa Kiadó:

Nem vagy olyan jó.

Meghallgatható:

<http://www.youtube.com/watch?v=BFcdQS8hayw>

A VIGILIA KIADÓ AJÁNLATA

<i>Elisabeth Kübler-Ross – David Kessler: Élet-leckék</i>	3.200,-
<i>Teréz Anya: Jöjj, légy a viláosságom!</i>	3.800,-
<i>Timothy Radcliffe: Vesd bele magad! Élet a keresztség és bérmlás kegyelmében</i>	2.900,-
<i>Hogyan él a múlt? Szörényi Lászlóval beszélget Hafner Zoltán</i>	1.800,-
<i>Johannes B. Brantschen: Miért van szenvedés? A nagy kérdés Istenhez</i>	1.800,-
<i>XVI. Benedek: Isten velünk van minden nap</i>	2.900,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért vagyok keresztény?</i>	2.700,-
<i>Leo Maasburg: Teréz Anya. Csodálatos történetek</i>	3.200,-
<i>Timothy Radcliffe: Miért járunk misére?</i>	2.700,-
<i>Pilinszky János: Keresztről keresztre</i>	2.500,-
<i>Joseph Ratzinger: Bevezetés a keresztény hit világába</i>	1.620,-
<i>Wolfgang Beinert: A katolikus dogmatika lexikona</i>	3.600,-
<i>A katolikus dogmatika kézikönyve I</i>	3.200,-
<i>A katolikus dogmatika kézikönyve II</i>	3.200,-
<i>Lukács László: Az Ige asztalánál</i>	1.740,-
<i>Paul M. Zulehner: A gyermek a család szíve</i>	1.520,-
<i>A szerzetesi hivatások gondozása – Sapientia füzetek 23</i>	1.500,-
<i>Öt évtizeddel a lelkipásztori zsinat után – Sapientia füzetek 24</i>	1.600,-
<i>Hitünk központi titka: a megváltás – Sapientia füzetek 25</i>	1.500,-

Megvásárolható vagy megrendelhető a Vigilia Kiadóhivatalban és a honlapunkon:

1052 Budapest, Piarista köz 1. IV. em. 420.

Telefon: 36-1-317-7246; 36-1-486-4443; Fax: 36-1-486-4444;

E-mail: vigilia@vigilia.hu; Honlap: www.vigilia.hu